

УКРАЇНОЗНАВЧИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Робота містить приклади, як маловідомі та малопоширені, але переконливі відомості про багату спадщину у сфері науки і техніки українських учених і конструкторів можуть стати основою виховного впливу на національну самосвідомість студентів через зміст навчальних предметів.

The paper contains examples, as little-known and not widespread, but convincing items of information on a rich heritage in sphere of a science both the techniques of the Ukrainian scientists and designers can become a basis of education influence on national self-consciousness of the students through the content of educational subjects.

Виховання національної свідомості й самосвідомості у майбутніх викладачів – складова та невід'ємна частина розв'язання фундаментальної проблеми підготовки національних педагогічних кадрів. Для успішної побудови демократичної, правової та цивілізованої держави необхідно, щоб її громадяни, насамперед представники інтелігенції, мали високу національну свідомість і самосвідомість. Особливо це стосується педагогів, які покликані виховувати палких патріотів, стійких громадян незалежної України, для яких головною метою життя стане практична реалізація завдань розвитку рідної культури, національної державності.

На важливість національного спрямування виховання молоді вказували М.Грушевський, Б.Грінченко, Д.Донцов, М.Драгоманов, І.Огієнко, Г.Сковорода, С. Русова та інші. Дослідженню проблеми національного виховання присвятили свої праці багато педагогів сьогодення, серед яких О.Вишневський, В.Довтищенко, П.Дроб'язко, Р.Захарченко, П.Ігнатенко, В.Каюков, В.Кузь, І.Мартинюк, Ю.Руденко, З.Сергійчук, М.Стельмахович, Д.Тхоржевський. [7].

У Державній національній програмі "Освіта" (Україна ХХІ століття) підкреслюється, що одним із головних шляхів докорінного поліпшення виховання молоді є реформування змісту виховання, наповнення його культурно-історичними надбаннями українського народу. У цьому важливому державному документі серед пріоритетних напрямків реформування освіти наголошується на необхідності виховання любові до рідної землі, свого народу, бажання працювати задля розквіту держави [1].

Суспільно важливу інтегровану якість – національну самосвідомість педагогів – необхідно формувати цілеспрямовано й систематично, бо саме такі педагоги успішно розвивають усі сфери як своєї особистості, так і рідної культури, науки, господарства, державотворення.

Науковці відзначають, що до структури поняття національної самосвідомості входять: "національна ідентичність, уявлення про типові риси своєї спільності (національний гетеростереотип), уявлення про спільність історичного минулого, сучасності й майбутнього, про територіальну спільність (рідну землю), а при певних конкретно-історичних умовах – і про державну спільність, усвідомлене ставлення людей до матеріальних і духовних цінностей нації, її досягнень, орієнтації на них (почуття національної гордості, патріотизму тощо)" [6].

Нині серед студентської молоді, на жаль, поширеними явищами є байдужість до національних справ, індиферентність до рідної культури, невміння та небажання ідентифікувати себе з українською нацією, недооцінка рідної мови у розвитку науки, культури і виховання підростаючого покоління, відчуття національної меншовартості тощо.

Такі студенти, як правило, зазнавали на собі ще у період навчання у школі відчутного впливу атеїстичного, інтернаціонального виховання, усієї тоталітарно-бездуховної системи. Тому вони нерідко недооцінюють випробувані віками гуманістичні цінності – рідну мову, культуру, мистецтво, традиції та звичаї свого народу. Саме для них необхідно створити умови для вивчення виховної народної мудрості, національної специфіки,

яка відображає український національний менталітет.

У вузівському навчанні ми ще не досягли такого рівня, щоб зміст освіти відбивав вищі надбання культури та науки, насамперед українського народу, злеті його національного генія. Пізнання студентами українських національних пріоритетів, які нерідко були вищими порівняно з іншими народами у багатьох галузях життя, пробуджує у них патріотичні почуття, формує високі громадянські цілі, благородні пориви душі і серця, готовність поглиблювати свою національну самосвідомість і виховувати її в учнів та студентів [2].

Зміст усіх без винятку предметів повинен показати ту незбориму енергію, нечувану волю не лише для фізичного виживання, а й для духовного збагачення, які виявляв український народ упродовж усієї багатовікової історії, причому у переважній більшості у найтяжчих умовах іноземного поневолення. Українська нація має багату духовну і культурну спадщину, визнані всім світом здобутки у науці та освіті. Україна дала світу геніальні, мудрі й неповторні творіння філософів, богословів, істориків, етнографів, природознавців. Існують численні фактичні матеріали, які дають можливість усвідомити кожній молодій людині велич свого народу і його місце у світовій спільноті. Прикладом цього може бути те, як упродовж віків кращі представники України, вимушено розсіяні за складних обставин майже по цілому світу, зуміли досягти неперевершених наукових результатів, котрі за значенням зробили б честь будь-якому народу [8]. Часто про тих, кого доля закинула далеко за межі України, вже більше не згадували, їх свідомо забували. Інші за часів Російської імперії стали російськими, так само як і їхні наукові здобутки. Сусідні народи завжди воліли мати у своєму національному пантеоні знаменитих українців, заперечуючи при цьому їхній український родовід. Показовим щодо цього можна вважати авторство І.Сікорського у створенні першого у світі гелікоптера: це сталося 1909 року у Києві. У енциклопедично-довідкових виданнях ця подія пов'язується з Росією. Доречно зазначити, що у світі І.Сікорський знаний більше як "батько" американських гелікоптерів [2].

В останні роки стараннями окремих дослідників і подвижників поступово почали зникати "білі плями" у нашій культурі й науці. Повертаються незаслужено забуті й штучно вилучені імена істориків, літераторів. Але вже так пове-

лося, що про українських письменників ми знаємо набагато більше, ніж про вчених природодослідників і винахідників, досягненнями яких пишається весь світ. Варто лише згадати ім'я Юрія Дрогобича, видатного філософа, астронома середини XV сторіччя, ректора Болонського університету. Або Ілька Федоровича Копієвського, який виготовив і видав 1699 року на замовлення Петра I першу в Росії друковану астрономічну карту. Ще за життя Михайла Остроградського його називали генієм. Від Северина Наливайка ведеться рід великого Костянтина Цюлковського, батько якого народився у селі Коростятин на Рівненщині. Людина драматичної долі – Юрій Кондратюк (Олександр Шаргей), завдяки якому стала можливою висадка американських астронавтів на Місяці. Як тут не згадати відомих теоретиків космічних польотів, творців ракетної, моторної та авіаційної техніки: Миколу Кибальчича, академіків Сергія Корольова, Архипа Люлька, Михайла Янгеля, Олександра Івченка, Костянтина Калініна, Петра Чоломія, конструктора першого у світі гідролітака Дмитра Григоровича. Серед цих визначних імен не можна не назвати ще одного українця – академіка Степана Тимошенка (якого російське телебачення в одній зі своїх недавніх передач не забарилось "вкрасти" для Росії) – видатного вченого найвищого світового рівня у галузі теоретичної механіки та опору матеріалів, котрий як і Сікорський, після жовтневого більшовицького перевороту змушений був працювати за океаном [9].

На одному з будинків у Празі можна зустріти меморіальну дошку: "Тут жив і 31 січня 1918 року помер професор Іван Пулюй – український вчений і дослідник". У будь-якому з енциклопедичних видань радянських часів відомості про цю людину відсутні. А підстави, щоб пам'ятати увічненого на чужині нашого мудрого співвітчизника, великі. До 1884 року Європа знала одну лампочку – Едісонову. Та ось на Всесвітній виставці у Штайері оголосили: "Лампа Пулюя – краща!". Іван Пулюй першим дослідив так зване холодне або неонове світло, взяв участь у розробці першої в Європі електростанції змінного струму. Але з погляду сьогодення не це стало головним досягненням Івана Пулюя. Є всі підстави вважати його попередником Рентгена у дослідженні таємничих променів. Пулюй справді займався вивчення поведінки катодних променів, готував підґрунтя для майбутнього відкриття. Достеменно відомо, що Пулюй зміг пояснити природу X-променів ґрунтовніше й

глибше, ніж Рентген [3], який свого часу не мав будь-яких публікацій на цю тему.

А геніальний вчений-енциклопедист Володимир Вернадський... Сягнувши своїм розумом у далекі космічні далі, він завжди пам'ятав про своє козацьке коріння, постійно підкреслював, що він – українець.

Чимало українських учених, зокрема природодослідників, було безпідставно репресовано у лихі роки сталінських беззаконь. Так, скажімо, весь науковий світ знав про визначний науковий доробок академіка Михайла Кравчука, вченого у галузі теорії ортогональних та унітарних перетворень, який разом з академіком Калиновичем уклав третій том українського математичного словника. Проте ім'я цього вихідця з Волині надовго було вилучено з анналів вітчизняної науки. Приміром, мало хто знав, що Михайло Пилипович, як і його учень – майбутній академік Сергій Корольов, був засланий на Колиму. Вжив учень, щоб утілити почерпнуті в учителя знання у свої космічні проекти [5].

Біля витоків світового телебачення поряд з іменами американця Ф.Фарнсуорта, англієця К.Свінтонна достойне місце займає ім'я українського фізика-експериментатора Бориса Грабовського (сина українського поета Павла Грабовського). На жаль, і цей факт тривалий час замовчувався.

За деякими підрахунками майже 200 вчених українців наприкінці XIX – на початку XX століття працювали за кордоном і користувались неабияким авторитетом у науковому світі [4].

Нагадування цих імен має на меті глибше з'ясувати роль українців у контексті світового природознавства. Безперечно, студентам – майбутнім викладачам необхідно усвідомити, що культура й наука кожної нації належить людству, але разом з тим вони повинні знати свою історію, своїх уславлених діячів. Державницька ідея має стати провідною у національній самосвідомості кожного майбутнього вчителя. Працюючи педагогами, вони виховуватимуть у своїх учнів та студентів переконання в тому, що українці – не "безликий народ", не просто "населення" і не лише "трудящі", а велика нація, яка робить гідний

внесок у розвиток світової цивілізації. Виховані у такому дусі ще на студентській лаві, майбутні викладачі засобами своїх навчальних предметів формуватимуть творців української держави, матимуть глибоку національну самосвідомість, братимуть на себе відповідальність за долю своєї держави, за те, щоб у ній був високий рівень життя і дотримувалась рівноправність представників різних національностей. Така держава має врахувати сутність та особливості українського менталітету, національних державотворчих традицій [8].

Варто зазначити, що навіть значно розширені, змістовно наповнені, конкретизовані до відповідних навчальних предметів різноманітні матеріали, схожі до наведених, самі по собі ще не забезпечать виховної спрямованості навчання. Потрібен творчий підхід до цього кожного викладача, його свідоме розуміння актуальності проблеми.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Державна національна програма "Освіта" ("Україна XXI століття"). - Київ: Райдуга. - 1994. - С.15.
2. Теоретичні засади національної самосвідомості / За ред. Д.О.Тхоржевського. - Київ: ІЗМН. - 1998.
3. Голованенко В. За таємничими променями - Рентген? А можливо, й Пуллой // ЧАС/ТІМЕ. - 1995. - 4 лютого.
4. Дашкевич Я. Перегук віків: три погляди на минуле і сучасне України // Україна: наука і культура. - Київ: Наукова думка, 1993.
5. Іванченко Р.П. Історія без міфів. - Київ: Український письменник, 1996.
6. Мартинюк І.В. Національне виховання: теорія і методологія. - Київ, 1995.
7. Павх С.П. Національне виховання учнів гімназії в процесі трудового навчання: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. - Київ, 1999. - 24 с.
8. Рась-Скуратівський Л. Українська нація - нація "особистостей" // ЧАС/ТІМЕ. - 1996. - 15 березня.
9. Романчук О. Аксиоми для нащадків. Українські імена у світовій науці. - Львів: Меморіал, 1992.